

GURE IRITZIZ

BIZI-ITXAROPENA

Euskarazko aldizkariak, nazionalak zein herrietakoak, denek batean, aurten jaso dezaketen diru-laguntzarik handiena 75.500.000 pta. da (3.283.000 libera inguru).

Diru-laguntza horretatik *Jakini* 5.500.000 pta. (240.000 libera inguru) dagokio, kasurik onenean.

Diru-laguntza hau kasurik hoberenean jaso daitekeena da. Egiazki jasoko dena gutxiago izan daiteke, jaso ahal izateko bete behar diren baldintzak «behar bezala» betetzen ez badira. Azken urteotan ohizkoak izan diren baldintzez gain aurten berri bat jarri da indarrean, oso problematikoa: urte-hasieran aurrikusi eta aurrekontuetan aitorturiko defizita bere horretan mantendu behar da urteburuan. Defizit hori jaistea lortzen baduzu, diru-laguntza ere jaitsi egingo zaizu. Horra.

Hiru paragrafo hauetan laburbildurik dago ondoko lerrootan landu nahi dugun gehientxoena. Egia da bere testuingu-

ruan eta eboluzioan kokatu gabe, deus gutxi adierazten dutela bai aipatu ditugun diru-kopuru horiek eta bai azpimarratu nahi dugun berauen banaketan erabili diren irizpideek.

Hori argitzen saiatuko gara, bada, orain eta hemen, bi partetan. Lehen zatian, aldizkarietzako diru-kopuruen historia eta egoera ikusiko ditugu. Bigarrenean, berriz, diru hori banatzeko erabili ohi diren irizpideak eta mekanismoak ikusi nahi genituzke. 1992an, «Eman ta zabal zazu» editorialean (*Jakin* 68. zenb.) markatzen genuen bidea indarragotu beharra ikusten dugu gaur. Argi esan genuen han kezkarriena ez zela 1992an 1.500.000 pta. gutxiago izatea euskara eta euskal kulturarentzat, baizik eta aurrekontuen aurkezpenekoan eman ziren justifikazioetan antzeman genituen aurrerantzeko kultur politikarako irizpideen seinaleak. Gaur esan dezakegu 1992an inaurguratu zen kultur politika martxan dagoela.

Kultur politika, diogu. Ez *Jakin*-i dagokiona soilki, ezta aldizkarietara dagokiena bakarrik ere, baizik eta euskal kultur-gintza osoa. Baina gu orain eta hemen aldizkarietara dagokien alorrera mugatzen gara.

DIRU-LAGUNTZAK

Aldizkarietara emandako diru-laguntzen aurkezpen honetan erreferentzi urtetzat 1991 hartzen dugu. Alderaketak egiteko berau dugu urterik egokiena: 1992ko aldaketaren justu aurrekoa izaki, hurbilena berau da, batetik; aldizkari nazionalak eta herrietakoak bereiz dauden azken urtea da; *Jakinek* orduantxe hartzen ditu bai oraingo eite juridikoa eta bai gaurko formatoa.

Urte hauetan gertatu denaz konstatazio eta gogoeta batzuk egingo ditugu.

DIRU-LAGUNTZA, URTETIK URTERA TXIKIAGOA

Aipatu aldi honetan, hots, 1991tik 1994ra, aldizkariak laguntzeko Eusko Jaurlaritzak ematen duen dirua ez da igo,

esateko. Garaiko prentsari sinesturik, aldiz, 45 milioitik 75 milioitara igoa behar zuen laguntzak. Itxura gezurtia zen hori. Gertatu zena hau zen: 1991n bi partidetan zegoena, aldizkari nazionalak eta herrietako aldizkariak alegia, partida bakarrean jartzen dela 1992an.

Urte hauetan, diru-laguntza hori ez bakarrik ez da handitu baizik eta aldizkari bakoitzarentzat, gehienetan, jaitsi egin da. Izan ere, aurrekontuetako laguntza-sapaia finko mantendu da, nahiz eta urtetik urtera gehiagoren artean banatu diru-kopuru bera. Aldizkari bakoitzari legokiokeena honela da batezbestekotan: 1991n % 3,9; 1992an % 2,2; 1993an % 1,6; eta 1994an % 1,5. Honen esplikazioa beste honetan dago: 1991n 18 aldizkariren artean egin zen banaketa, eta aurten 49 aldizkariren artean.

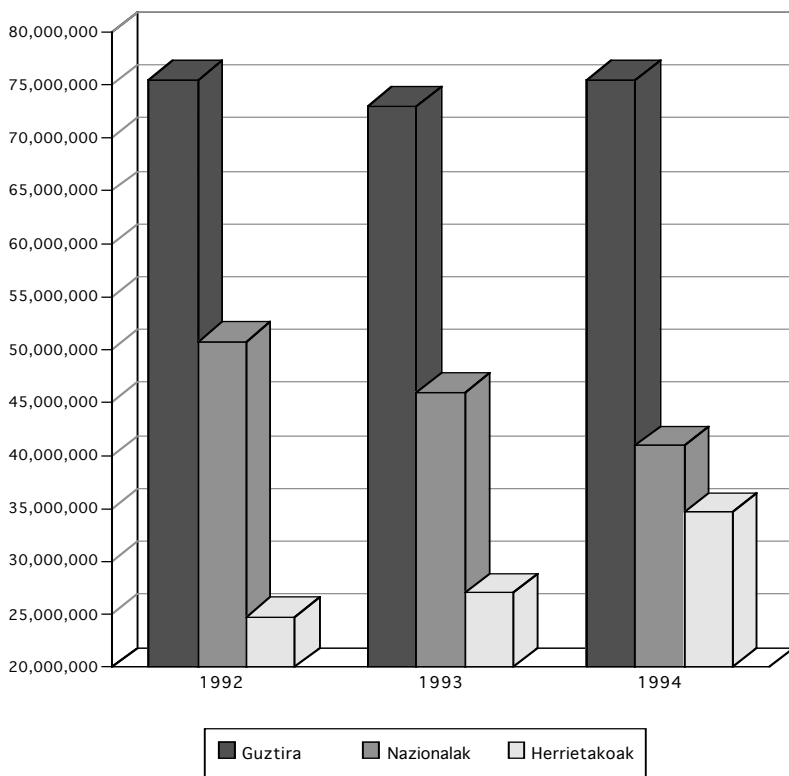
Engainugarria da, hortaz, diru-kopuru bera mantenduz aldizkariari laguntza bera ematen zaiela uste izatea. Are ustelagoa da uste hau urtetik urterako bizitza-igoera aintzat hartzen bada.

	1991	1992	1993	1994	% 1994/1991
ARGIA	13,000,000	12,000,000	12,629,000	13,000,000	0
Elhuyar	8,500,000	8,300,000	7,496,700	6,348,100	-25'4
Ipurbeltz	6,000,000	6,000,000	4,252,200	5,074,000	-15'5
Jakin	9,000,000	8,668,000	6,892,800	5,513,900	-38'8
Kamel	1,000,000	1,000,000	492,000	628,900	-37'2
Kiki-Kili	3,500,000	3,500,000	3,189,000	2,082,300	-40'5
Aizu!	3,000,000	2,800,000	2,884,800	2,753,000	-8'3
Bertsolari	1,000,000	1,336,000	622,200	651,800	-35
GUZTIRA	45,000,000	43,604,000	38,458,700	36,052,000	-20

HERRIETAKO ALDIZKARIEK DUTE LEHENTASUNA

Lau aizetara aldarrikatua ez bada ere, Kultura Sailaren borondate aitortua horixe da, 1992tik aurrera behintzat, prentsa lokalari eta herrietako aldizkariei besteen ondoan lehentasuna ematea.

Aldizkari-mota guztiak multzo eta pakete berean daudenez azken deialdietan, ez da nabarmentzen hobespen hori, baina hala da, urtetik urtera aldizkari lokalen alderago doa laguntza. Urteroko laguntzak oro, aldizkari nazionalen eta lokalen artean alderatuz, argi ikusten da Kultura Sailaren borondatea. Aldizkari lokalek 1992an laguntzaren % 32,7 jaso zuten; 1993an % 37, eta aurten, 1994an, % 46. Iaztik hona egin da jauzirik handiena. Eta datorren urtean?

JAKIN KALTETUENA

Banaka bat bada, ez asko, 1991ko diru-kopuru berdina edo handiagoa 1994an jaso duena. Gehienok gutxiago jaso dugu, aldizkari nazionaletan bederen. Baina batzuen eta besteentzako jaitziera ez da ikusten proportzionalitatekerik. 1991n aldizkari nazional gisa diru-laguntza jaso zuten zortzi haiek % 20 gutxiago jaso dute 1994an. Baina *Jakin*-ek ia bi halakoren jaitziera izan du: % 39 gutxiago eman zaigu guri. Bizitzaren gorakada kontuan izanik, *Jakin*-i gaur egun 1991n baino % 50 gutxiago eman dio Kultura Sailak. Labur: hiru urtetan, *de facto*, erdira jaitzi zaigu diru-laguntza.

Eta, hala ere, guk produktua bere horretan mantendu nahi dugu, nola maiztasunean hala kalitatean. Ondorioz, lan-baldintzak okertu zaizkigu zeharo. Eta okerreana: Jainkoak edo deabruak erremediatzen ez badu, laburra da gure bizi-itxaropena.

Egoera hitz batez laburbilduz: aldizkariari laguntzeko politikan, 1992an abiatu zen birmoldaketan *Jakin* gertatzen da zigortuena. Hedadura nazionaleko aldizkariaren laguntza ekonomikoak ere murriztuz doaz, herrietako aldizkariaren faboretan. Baina kopuru bera geroz eta gehiagoren artean banatu behar denez, hauetako bakoitzarentzat ere diru gutxiago dago urteak pasa ahala.

Politika honen arriskuzko joera da, ezarian-ezarian eta ia-ia oharkabean, itzuli ezineko egoera ekonomiko gaiztoan aurki daitezkeela aldizkariak. *Jakin* aurretik doa; atzetik datozke besteak. Ura pasa ondoren alferrik da urari eutsi nahi izatea.

IRIZPIDEAK

Aldizkariarentzako diru-kopurua erabakitzean eta berdin diru-laguntzak banatzerakoan bistan da atzetik badagoela filosofia bat eta, ondorioz, politika bat. Jokamoldetik abiatuz zein den azpiko pentsamoldea aztertzerako joko dugu.

ALDIZKARIAK, BIGARREN MAILAKO KULTUR PRODUKTUAK

Eusko Jaurlaritzaren lehen gobernualditik gaurdaino euskarazko kultura idatziak orokorki, eta oso bereziki aldizkariak, bigarren —oso bigarren— mailako tratamendua izan dute ikusentzunezkoen ondoan. Irrati-telebista publikoaren aldekoa izan da apostua. Minimoetan mantendu dira bestiak. Komunikabideen alorrean, lehentasuna ez ezik ia monopolioa izan dutela ikusentzunezkoek esatera ausartuko ginateke. Aldizkarien lekua eta funtzioa aztertu gabe dago, teorikoki zein praktikoki. Hauekiko politika subentzio soilera mugatu da, barne-araudiak etengabe aldatuz gainera.

1992KO BIRMOLDAKETA

1992an agintzen den birplanteaketak ez du hobetzen aldizkarien egoera. 1992 urte giltzarria da euskal kulturarentzat. Ez bakarrik urte hartako diruen banaketagatik: Sevillako Expo, Anoetako Futbol-Estadioa, «Los Vascos y América» programa, Guggenheim. 1992 urte erabakiorra da batez ere Kultura Sailak prozesu berri bat martxan jartzen duelako. Guggenheim izan daiteke politika berri horren aurpegi ikusgarriena, nahi bada. Baina hori ez da bakarra, eta ez da bakarrik hori. Subentzio-politikaren ordeztu nahiago da azpiegitura erraldoien politika bat martxan jarri, eta aldi berean egitasmo berri (eta «handiak») finantzatu. Subentzio txikien politikan berrikusketak planteatzen da argi eta garbi. Horren ondorio dira murrizketak. Harrez gero bide hau 1992an diseinatua dago.

Etekin ekonomikoak ateratzeko asmo eta helburu gabeko erakunde txiki eta taldeen azpiegitaririk eta pertsonen egoera-hobekuntzarik ez da lagunduko.

Zeharbidez bada ere, ordurarteko konpromisuak arindu egiten bide zaizkio Sailari eta eskuak libre ditu bere gogoko proiektuak laguntzeko eta babesteko.

DEIALDIETAKO IRIZPIDEAK

Edozein erakunderen berrondatearen neurgailurik hobereana aurrekontuak aztertzea omen da. Kultura Sailak aldizkarien-

tzako gordetzen duen diruaz balorazioa arestian egin dugu. Hau bezain adierazgarri izan daiteke gure kasuan ikustea aldizkariak laguntzeko deialdietan erabili diren irizpideen etengabeko aldaketa. Balorazio-sistema, gutxi ala asko, ia urtero aldatu izan da. Ñabardurak aldatu dira sarri. Baina izan dira aldaketa nahiko erabakiorrak ere. Luzeegi joko liguke guztien berri emateak. Interesgarri da, dena den, aldaketa nagusitxoena seinalatzea, balorazio-sistema nondik nora ibili den ezagutzeko.

- Hasieran, 1980-1983, aldizkariaren ezaugarri nagusiak bakarrik hartzen dira kontuan, besterik gabe: maiztasuna, orrialde-kopurua, tirada.

- 1984an hasita, aldizkariaren eduki edo izaerak lehentasun-indize gisa jokutzen du.

- 1985-1986 urteetan defizitariotasun-maila eta orijinaltasun-maila baloratu egiten dira.

- 1987an bi laguntza-mota planteatzen dira: oinarritzko laguntza (saldutako ale-kopurua $\times$ prezioa) eta aldizkari-motari dagokion laguntza.

- 1988tik 1990era bitartean aldizkarien tipologian oinarritzen da laguntza, aldizkari-tipo bakoitzak diru-kopuru jakina duelarik.

- 1991n oinarritzko ezaugarri nagusietara itzultzen da balorazio-sistema.

- 1992-1993 urteetan, herri-aldizkariak ere deialdi berean sartzen direla eta, irizpideak ere gehitu egiten dira. 1992an, lau elementu berri agertzen dira: doantasia, berezko zabalkunde-eremua, publizitatea eta harpidedungoa. Baina hurrengo urtean, 1993an, sartu berri diren lau irizpidetatik bi erori egingo dira (doantasia, harpidedungoa) eta lau gehiago erantsi: autofinantzaketa-indizea, EAEn argitaratzea, euskalkien erabilera eta erakundeetatik jasotako diru-laguntzak.

- 1994an, azkenik, balorazio-sistema arras berria planteatzen da. Hona lau irizpide nagusiak: defizit aitortua, mota bereko aldizkariei batezbesteko autofinantzaketa-indizeare-

kiko desbiderapen negatiboa, erakundeetatik jasotako diru-laguntza eta defizitaren indize zuzentzailea.

Zerrenda honen ondotik esan daitekeen gutxienean zera da, Kultura Sailaren buruzagitzan izan diren pertsonen eta ekipoen aldaketak baino hagitik ugariagoak direla aldaketok balorazio-irizpideetan. Aldaketak ezeze etenak ere badira tartean. Ez dugu sekula ulertu zergatia.

KONTROLBIDEAK

Deialdien hastapeneko urte haietan, nahiko berandu arte, diru-erabileraren kontrolak arinak ziren oso. Inprimategiko fakturak eta berauen ordainketak erakutsi, eta kitto. Eta geroztik, aurren arte, hartutako diru-kopuruaren pareko gastu-zurriak aurkeztean zetzan kontrola.

Salbuespen bakarra gertatu zen jokabide horretan, 1987an. Aldizkariak ematen zituzten datuak egiaztatzeko, Kultura Sailaren inizatibaz, OJDren kontrola pasatu behar izan genuen.

Baina aldaketa nagusia irizpideetan bezala kontrolbidean ere 1994ko hau da. Defizitean oinarritzen da aurtengo diru-laguntza eta defizita da kontrolgunea ere. Aldizkariak aurkezten duen aurrekontuetako defizitaren ehuneko hainbesteko bat hartzen du bere gain Kultura Sailak. Diru hori bi txandatan aurkezten zaio aldizkariari eta gero, urteburuan, azken kitapena egingo da. Urtearen hasieran aitorturiko defizitak eta urtearen bukaeran justifikaturikoak berdina behar du izan. Handiagoa bada defizita, Administrazioa ez da egiten horren kargu. Txikiagoa balitz, ordea, emandako proportzio berean kenduko litzaioke aldizkariari aurretiaz luzaturiko dirua.

GURE USTEZ

Gaingiroki eta lerro nagusitan bada ere subentzioek adierazten duten kultur politika argitzen saiatu gara, horrekiko gure jarrera agertu aitzin.

Argitasunaren mesedetan puntuz puntu arituko gara.

- *Jakin*-en historia hurbilak duela bost urte du hasiera. Euskara Zuzendaria zen Josu Legarretaren deiaren ondoren (1988ko urria) eta Iñaki Zarraoa Sailburuarekin (1989ko otsaila) akordiora iritsi ostean, jauzi kuantitatibo-kualitatiboak ematea erabaki genuen. 1989an lau zenbakitik seira gehitu genuen maiztasuna eta hilabetekari bihurtzeko proiektua, eskatu bezala, entregatu genuen Kultura Sailean 1990eko udazkenean. Bide beretik, 1991n, formato berri eta modernoa eman genion aldizkariari, eta enpresa gisa normaldu egin genuen taldea, *Jakinkizunak* elkarte anonimoa sortuz.

Aurrerapide hori guztiori arras mozturik ikusten dugu, 1992an hasita. Eta ez krisi ekonomikoaren erruz, baizik eta irizpide-aldaketak direla medio. Bizi-pozetik bizi-itxaropenera pasa gara lau urteetan.

- 1992an, esan bezala, Kultura Sailaren kultur politikak bide berriak hartu ditu, hamar-hamabost urtetarako balio izango duen politika kulturalaren oinarriak jarri asmoz. Zer esan bide berri horietaz?:

- Azpiegitura handiak laguntzea ez da txarra, baina inola ere ezin da euskal kultura biziaren esparruaren kaltetan egin hori. «Humus» hori gabe jai du euskal kulturak.

- Proiektuak, proiektu berriak (eta handiak) laguntzearen aurka nola egon? Baina ez da zuhurra egon badauden proiektu mamituen egiturarik, profesionaltasunik eta lan-baldintzarik kontuan ez hartzea irizpideetan.

- Kultur proiektuetan autofinantziazioari bideak zabaltea, errentagarritasuna aintzat hartzea eta bultzatzea nola egongo da ba gaizki? Baina euskarak, euskal aldizkariak, euskal kulturak berez dituzten defizitak zuzentzeko eta orekatzeko diskriminazio positiboa behar dute oraingoz, euskaldungoaren esparru txikia dela medio ez direlako (ezin daitezkeelako izan, oraingoz) zeharo autonomo eta nahiko konpetitibo.

- Gizartearen protagonismo beteagoa, gizarte zibilaren eskuhartze handiagoa, herri-ekimenaren autonomia guk ere desiatzen, amesten eta bilatzen ditugu. Baina gaurko egoera hori

delakoan ezin da subentzioen politika berrikusi eta gutxiago baztertu, euskal proiektuak babesten dituzten erakundeak (erakundetxoak, egia esan) arriskutan jarri gabe. Gustatu ala ez, berezko defizit-maila bat zoritxarrezko baldintza da gure lanean. Horregatik diogu, eta ez gehien maite dugun formula delako, subentzio-politikarekin jarraitu egin behar dela aurrerapausoak emanaz aldi berean, hori bai, gizartearen nahiz Administrazio publikoaren aldetik oraingo muga estuak gainditze-aldera. Mezenasgoak eta esponsorizazioak huts egiten duten bitartean, militantziak bai, baina erakunde publikoen laguntzarekin, euskarri biek izan behar dute.

- *Jakin*-ek badaki amesten duen aldizkariaren egoera jatorrena zein den: autonomia ekonomikoa, independentzia. Gizarteak, euskaldungoak, asumitu egiten duela aldizkaria esan nahiko luke horrek. Ameskeria da, gaur, hori. Bihar-etzi agian ez. Baina: kantitatez eta kultur kalitatez aski urria den euskaldungo honekin; euskal kultur azpiegitura ahularekin; gure herri-gizon eta enpresa-munduko jendearen kontzientzia eskasarekin, utzikeria da botere publikoak bere interbentzio subsidiarioari uko egitea.

- Zuzen-zuzenean aldizkariari dagokienean esandakotik azpimarratu nahi genuke, hortaz:

- Autofinantzaketaren bila ere jo behar du kulturak. Gaur ezin dena agian bihar-etzi posible beharko luke. Kultur enpresa baten horizontean autofinantzaketak presente egon behar duela esan nahi dugu. Bere-bere dituen kultur helburuak galdu gabe, hala ere. Horizonte hori urrutixeago edo hurbilxeago egon daiteke, segun-eta aldizkari-mota, adibidez. Baloratu egin behar da hori ere, baina ametsak ameskeria bihurtuz geure burua engainatu gabe.

- Fiskalizazioa, hots, emandako diruen erabileraren kontrola, beharrezkoa ezeze onuragarria da, eta justiziazkoa. Fiskalizazioak, haatik, ezin du ahaztu kultur politikak herri-tarren ekimena bultzatu eta sendotzea behar duela helburu.

- Begi onez ikusiko genuke orain arteko subentzioen sistema gainditzea. Enpresak berak autofinantzaketaren bidez

ezin duen neurrian, Administrazioaren eskuhartzea behar da hitzarmenaren bidetik. Baldintzak? *Jakin*-en kasuan bai, noski: hipotesi batean, aldizkariaren helburuak eta funtzioa elkarrekin definitu?; enpresa-egitura diseinatu, elkarrekin?; eta Administrazioak berezko defizita estaltzea onartu, gestio-plangintza ~~ekin~~ batera? Baldintza hauetan egindako hitzarmena, esaterako, limosnaren kutsua darion subentzioa baino sanoagoa litzateke mila bider, hipotesi hutsean ere.

- Aldizkariak eta aldizkariak daude. Eta bereiztu egin behar dira. Zer duda, urteotan aldizkari berri asko sortu da, herrietako aldizkariak bereziki. Hori arazo bat da gehiagotu gabe dagoen diru-kopuruarentzat. Baina agian ez arazo nagusia: zein da aldizkari-tipo bakoitzaren funtzio kulturala eta zein irizpide dago aldizkari-mota batzuen ala besteen laguntzarako? Tipoak berezi beharra eta irizpideak definitu beharra dagoela, alegia. Aldizkariak oro deialdi berean sartzeari kalterako da. Lehenik eta behin, eta batez ere, herri-aldizkariak eta besteak ongi bereiztea komeni da, deialdietan, irizpideetan, diru-laguntzetan. Onuragarria litzateke, baita ere, aldizkari-tipo bakoitzari (kulturazkoak, pentsaerazkoak, zientziazkoak, literaturazkoak, informaziozkoak, etab.) tratamendu berezitua eta espezifikoa ematea.

- Kultur birmoldaketaren barruan leku berezia zor zaie kulturazko eta pentsaera- zein saio-aldizkariari. Orain arteko kokagune apalak, apalegiak, zaildu ezeze ia ezina bihurtzen du aldizkariok pentsaera propioaren sorkuntzan, iritzi-aniztasunean eta, noski, pentsaera nahiz iritzien trukaketa aberasgarrian eta eragiketan izan beharko luketen leku naturala lantzea. Beste horrenbeste esan daiteke euskararen eta euskal kulturaren normalizazioan bete behar duten lanaz.

- Eta bukatzeko. Aurtengo deialdiari dagokionez, hiruzpau kontsiderazio egin gabe ez genuke amaitu nahi:

— Diru gutxi, gutxiegi, destinatzen da aldizkariarentzat. Diru-kopuru hori ez zaie egokitzen aldizkariaren egiteko propioei eta ezta berauen premiei ere.

— Eskasa da diru-laguntza, eta urtero-urtero, gainera, gutxiago tokatzen zaio bakoitzari, aldizkariak ugalduz joan ahala ez delako diru-sapaia igotzen.

— Mekanismo gaiztoa, tranpa saduzeoa da kitapenerako jarri den baldintza nagusia, hots, aitorturiko defizita mantendu beharra baldin urteburuan diru-laguntza osorik jaso nahi bada. Guretzat, bi helburu bateratu eta nahasi egin dira hor: kontrola eta laguntza. Bi txori batera hil nahiak ez dakigu kontrola lortuko duen baina bai urrundu aldizkariaren zorra arintzea, gestio onaren saria diru-laguntzetan zigorra baita.

Lehen kolpez logikoa dirudien kontrol-sistema honek normalizaziora barik hondamendira eraman dezake aldizkaria. Ez baitu kontuan hartzen enpresa defizitarioen aurrekontuen izaera eta, ezta ere, kudeatzailearen egitekoa.

Donostia, 1994.07.21